

MEĐIMURSKI KONJ U 21. STOLJEĆU

D. Vincek, M. Ernoić

Sažetak

Tradicionalnih seoskih (obiteljskih) gospodarstava (ne samo unutar Međimurske županije, već i u čitavoj Hrvatskoj) je sve manje, što za posljedicu ima nestajanje izvornih pasmina konja. Nestankom pasmina, nestaje i biološka raznolikost unutar vrsta, što predstavlja nenadoknadivu štetu, jer je raznolikost uvjet za opstanak i selekcijski napredak. Za pretpostaviti je da će se u budućnosti proizvoditi hrana na principima biološke proizvodnje. Takva biološka proizvodnja može pronaći svoje uporište u međimurskom konju.

Najvažnija stavka je očuvanje postojeće populacije konja. Broj jedinki s kojima se raspolaže prema stupnju ugroženosti svrstava ih u skupinu "kritično ugroženih", te se mora poraditi na očuvanju pasmine. Kako bi se pobudio interes kod potencijalnih uzgajivača, predviđen je plan dohodovnosti, managementa i alternativnih načina korištenja međimurskog konja.

Međimurski konj može svoje mjesto pronaći u različitim oblicima rada (vožnja kočija, rekreativno jahanje, hipoterapija i dr.) i proizvoda koji se od njega mogu dobiti (mlijeko, meso). Posebno treba naglasiti njegovu primjenu u turizmu koji u okviru osmišljenih programa može podići vrijednost i dohodovnost uzgoja međimurskog konja. Pri tome se posebna važnost pridaje razvoju konjogojstva u sustavu održive poljoprivrede i tradicionalnog gospodarstva prema načelima ekološke poljoprivrede.

Ključne riječi: međimurski konj, ugroženost, dohodovnost

Uvod

a) Uzgojno područje

Uzgojno područje proteže se na sjeverozapadni dio Hrvatske, preciznije na Međimursku županiju. Sam naziv međimurskog konja izveden je iz latinskog

Dragutin Vincek, dipl. ing. agr., Mr. sc. Miljenko Ernoić, Hrvatski stočarsko selekcijski centar, Zagreb.

imena za Međimurje “Insula Muro Dravana”, odnosno kao da je Međimurje otok između Mure i Drave, iako se u stvari radi o međurječju. To je u izolacijskom i funkcionalnom smislu u velikoj mjeri odgovaralo pojmu otok-insula, u doba kada je u srednjem vijeku taj naziv nastao kao geografski pojam za Međimurje.

U vrijeme Austro-ugarske monarhije (Steinhausz, 1934.) Međimurje je bilo najstarije uzgojno područje za hladnokrvne konje, što je razumljivo jer je imalo doticaj s područjima gdje se uzgajao kvalitetan hladnokrvnjak - norički konj. To je, dakako, imalo presudan utjecaj na izgradnju međimurskog konja.

Međimurski konj se uzgaja još uvijek u Mađarskoj (unutar skupine hladnokrvnih konja) pod imenom “muraközi ló”. U Austriji su ga zvali “murinsulaner”, u Poljskoj “muransulan”, te Njemačkoj “muran”.

b) Porijeklo uzgoja

Uzgoj konja je u našem narodu i u našoj poljoprivredi tradicija i uvijek je imao svoju opravdanost, pa i onda kada se ta grana stočarstva nije uvažavala.

Teški hladnokrvni konji porijeklom (Ogrizek, Hrasnica, 1952.) su od diluvijalnih konja, tj. izvorni oblici su okcidentalni konji po kojima je ta pasmina dobila ime. Kako se u većini slučajeva ti konji upotrebljavaju za vuču, i za rad u poljoprivredi, a te poslove uglavnom obavljaju korakom nazvani su konji koraka.

Uz postojeću tradiciju i stočarsku kulturu, određene prilike (klimatske, pedološke, socijalne, povijesne) omogućile su i ujedno natjerale međimurskog seljaka, da za svoje potrebe, jednostavnim odabirom i razmnožavanjem odabranog, uzgoji konja koji će najviše odgovarati njegovim potrebama.

Međimurski konj nastao je križanjem domaćih kobila koje su u sebi imale primjese angloarapske krvi, s noričkim pastusima u samom početku uzgoja. Kasnije sve više se uvode u uzgoj linije peršerona, flamanskog i ardenskog konja, tj. kada Međimurje postaje sastavni dio županije Zala. Samim križanjem došlo je do pozitivnih svojstava nove pasmine konja i veće vrijednosti samih križanaca.

Stvoreni su novi rasplodni pastusi-međimurski pastusi. Godine 1861. Međimurje dolazi pod mađarsku administraciju. U to vrijeme uzgoj međimurskog konja u Mađarskoj toliko je proširen da država osniva tri državne ergele, koje će stručno i organizirano raditi na daljnjem uzgoju međimurskog konja. Međimursko konjogojstvo došlo je pod upravu ergele Kišber, koja je proizvodila rasplodne pastuhe za Međimurje i susjedne krajeve.

Od 1870. godine uzgajao se u Međimurju *lakši tip konja*, križanca između arapskih i angloarapskih kobila s pastusima noričke krvi. Ovim konjima služile su se tzv. “konjske željeznice” u Beču i Budimpešti. Drugi *teži tip konja*, bio

je križanac angloarapskih mađarskih kobila s noričkim, a kasnije s belgijskim pastusima. Ždrebac do jedne godine starosti prodavana je u druge zemlje.

Raspadom Austro-Ugarske monarhije, međimurski uzgoj međimurskog konja, odvojen je od velikog uzgojnog područja u Mađarskoj. Između dva svjetska rata međimursko konjogojstvo prepušteno je samo sebi. Mada su se povremeno uvozili belgijski rasplodni pastusi ipak je i dalje dolazilo do pada kvalitete.

U ne tako dalekoj povijesti na području Međimurja postojala je Udruga uzgajivača međimurskog konja, od 1979. godine pa do 1991. godine kada prestaje s radom. Tadašnjim radom udruge iz Mađarske je uvezeno 9 pastuha, a iz domaćeg uzgoja umatičuje se 120 kvalitetnih rasplodnih kobila. Međutim, početkom 80-ih godina 20. stoljeća, dolazi do drastičnog pada konja, čemu pogoduje masovna ponuda jeftinih konja za meso iz istočnih zemalja.

Tablica 1. - STATISTIČKI POKAZATELJI KRETANJA BROJA KONJA U MEĐIMURJU

Godina	Broj grla	Godina	Broj grla
1859.	8 132	1946.	5 080
1890.	10 755	1972.	2 987
1903.	14 244	1982.	1 120
1910.	11 819	1990.	250
1921.	9 019	1999.	30
1934.	6 252		

Sadašnje stanje

Uzgojni rad nije se sustavno provodio, a posebno je prekinut krajem 70-ih godina 20. stoljeća. U to vrijeme zabilježen je najdrastičniji pad broja konja.

Ponovni rad na međimurskom konju počinje 1999. godine, kada se u Središnji matični upisnik Hrvatskog stočarsko selekcijskog centra upisuje i evidentira tek 30-ak grla. Na temelju toga u 2001. godini osniva se i počinje s radom Udruga uzgajivača međimurskog konja sa sjedištem u Čakovcu.

Detaljnim izmjerama i opisom grla došlo se do prosječnih vrijednosti izmjera za pasminu međimurskog konja, koja danas obitava na području Međimurja.

	Visina grebena (štap)	Opseg prsa	Opseg cjevanice
Pastusi	147-160 cm	210-235 cm	21-24 cm
Kobile	146-155 cm	190-205 cm	19-22 cm
Procjena težine tijela (kg):			
Pastusi	590-700 kg		
Kobile	510-580 kg		

* Glavna smjernica u uzgoju međimurskog konja bit će povećanje gornjih granica razreda pojedine izmjere, kako bi se što više približili konju koji je tu obitavao prije 100 godina.*

Zbog usporedbe navest ćemo odlike međimurskog uzgoja s početka 20 stoljeća; visina grebena međimurskog konja kretala se između 160-170 cm (mjereno vrpcom), opseg cjevanice kod kobila od 23-24 cm, kod pastuha 25 cm i više. Težina tijela kod kobila kretala se između 650-800 kg, a kod pastuha od 800-950 kg.

Diskusija

Karakteristike današnjeg uzgoja

a) Vanjština međimurskog konja

Relativno je male glave i manjih ušiju. Posebna oznaka glave su okrugle živahne, izražajne oči. Vrat je kratak, masivan, mišićav, te nizak i neizražen greben. Prsa su mu široka i duboka, zaobljenih rebara. Leđa su široka i kratka, sapi zaobljene i raskoljene, te dobro obrasle mišićjem. Konja krasi zbijenost i dobra pokrivenost tla. Snažne i kratke noge sa srednje masivnim zglobovima, pravilnih stavova nogu i širokih kopita.

Korak mu je pravilan, siguran i izdašan. *Pravilan* – gledano sprijeda vidimo samo prednje noge jer iste pokrivaju stražnje i isto tako straga gledano prema naprijed. *Izdašan* – što znači da prilikom kretnje hodom konj gura svoje tijelo naprijed jednom stražnjom nogom, istu energično diže pruživši je naprijed stavljajući na tlo 10–30 cm pred tragom što ga je ostavilo kopito prednje noge iste strane tijela. *Siguran* – grlo se ne spotiče već je sigurnog koraka. Od boja prevladava dorat, vranac, te alat.

Kao posebne oznake treba navesti: spolna svojstva – evidentna razlika u tjelesnoj građi između pastuha i kobila, te ranozrelost. Konstitucija – čvrsta s obzirom na ustrajnost, životnu i radnu sposobnost te otpornost. Velika snaga i izdržljivost, brzi rast, te dobra plodnost. Velika skromnost u izboru hrane. Pretežito je to sijeno s velikom količinom sirovih vlakana, te kod većih fizičkih napora zob, kukuruz, bilo u obliku zrna ili njegova prekrupa.

Ovom se uzgoju nije poklanjala dovoljna pažnja, pa nisu izgrađene linije pastuha a ni rodovi kobila. Određena osobina se može u najkraćem vremenu prenijeti putem muških rasplodnjaka, pa se njima poklanja najviše pažnje pri odabiru roditelja.

Rodovi kobila dobivaju se prema "pramajci", odnosno kobili začetniku nekog budućeg roda. Rod jedne kobile predstavlja njezino cjelokupno žensko potomstvo kroz sve postojeće generacije.

Godinama se vršila negativna selekcija i najbolji primjerci prodani su za meso, a lošiji ostavljani za rasplod.

b) Unutarnje osobine

Kao što je poznato *temperament* je odraz živčanog stanja životinje, te se želi postići živahan, a ujedno miran i poslušan konj. Budući da je temperament jednim dijelom nasljedan, mora biti dobroćudan i mora pozitivno reagirati na rad. Sve ono što je oprečno navedenome mora se putem selekcije izlučiti iz uzgoja.

c) Način uzgoja

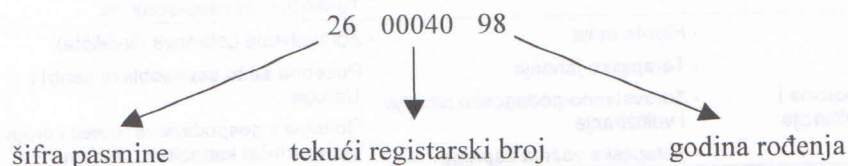
Područje uzgoja sastoji se od manjih pašnjačkih i većih oraničnih površina. Budući da je područje Međimurja orijentirano na ratarske kulture, pašni način držanja ovdje je izostavljen. Grla se cijelu godinu drže individualno u stajama. Međutim postoje zasigurno područja, gdje međimurski konj, može biti itekako koristan u održavanju ekološke ravnoteže (napasivanje uz izvore voda, jezera) i pri tome doprinijeti jeftinijem načinu držanja, tj. dohodovnosti.

d) Pregled i označavanje ždrebadi uz nogu kobile-majke

Svake godine obavlja se redoviti pregled ždrebadi uz nogu majke prilikom kojeg se ždrebadi označava vrućim žigom (ždrebeći žig) i vjerodostojno opisuju opisnom listom sa svojim životnim brojem* te žiguje pasminskim žigom (prikaz 1.) i odabire za daljnji usmjereni uzgoj. Odabir se vrši na temelju:

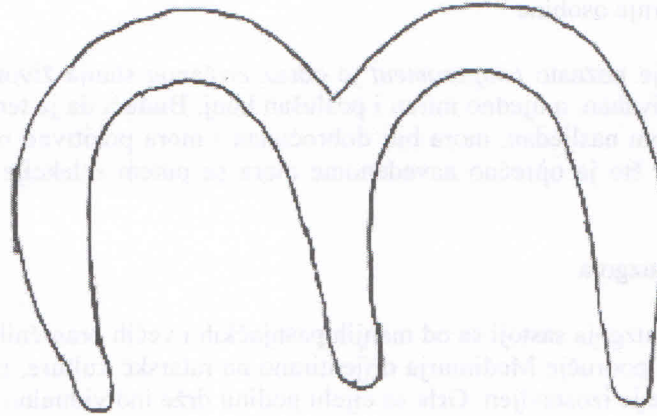
- porijekla
- vanjštine
- kretnji / hoda
- općeg dojma

* *Životni broj međimurskog konja ima sljedeći izgled i značenje:*

To je devet znamenki u nizu od kojih prve dvije znamenke označuju pasminsku pripadnost, sljedećih pet znamenki predstavlja tekući registarski broj, a zadnje dvije godinu rođenja grla.

Prikaz 1. - IZGLED ŽIGA MEĐIMURSKOG KONJA (IDEJNO RJEŠENJE IZRADIO NENAD ČIŽMEŠIJA)

e) Oblici korištenja međimurskog konja

Kako bi se pobudio interes i kod drugih potencijalnih uzgajivača međimurskog konja, predlažemo neke od mogućih oblika korištenja (prikaz 2.).

Prikaz 2. - OBLICI KORIŠTENJA MEĐIMURSKOG KONJA I MOGUĆI PROIZVODI

	Oblici korištenja i mogući proizvodi	Mjesto primjene
a) Rad		
	- Rekreativno jahanje	- Specijalistički konjički klubovi
	- Tradicionalne konjičke priredbe	- Karavana Međimurjem
	- Voltižiranje	- Obiteljska gospodarstva, Udruge
1) Turizam i rekreativno jahanje	- Vožnja tradicionalnih zaprega	- Seoski turizam i ekologija
	- Terenska jahanja	- Nacionalni parkovi, parkovi prirode, turističke ture, znanstveni turizam
		- Turističke priredbe-atraksije
2) Medicina i rehabilitacija	- Hipoterapija	- Zdravstvene ustanove (lječilišta)
	- Terapijsko jahanje	- Posebno za to osposobljeni centri i Udruge
	- Zdravstveno-pedagoško jahanje i voltiziranje	- Obiteljska gospodarstva, hoteli i drugi poduzetnički kapaciteti u turizmu
	- Terapijska vožnja zaprega	

Oblici korištenja i mogući proizvodi	Mjesto primjene	
b) Proizvodnja kobiljeg mlijeka i konjskog mesa		
1) Proizvodnja kobiljeg mlijeka	- Kumis-fermentirani napitak	- Farmaceutska industrija
	- Svježe mlijeko	- Kozmetička industrija
	- Smrznuto mlijeko	- Prehrana ljudi
	- Mlijeko u prahu	- Medicina-terapija i preventiva
	- Masti, sapuni, šamponi, kreme, losioni i kupke	- Lječilišta-toplice
	- Kapsule i emulzije	- Biljne apoteke i specijalizirane trgovine (biotrgovine)
2) Proizvodnja konjskog mesa	- Svježe meso: juhe, kuhano meso, pečeno, proizvodi od usitnjenog mesa	- Prodaja svježeg mesa i mesnih prerađevina u mesnicama
	- Prerađevine: obarene kobasice, polutrajne kobasice, trajne kobasice, suhomesnati proizvodi	- Mesna industrija
		- Restorani, hoteli, zalogajnice
		- Seoski turizam

f) Ostvarivanje novčanog poticaja

Na temelju zakona o novčanim poticajima i naknadama u poljoprivredi i ribarstvu ("Narodne novine", br.29/99, 105/99, 46/00, 101/00, 12/01.) i Pravilnika o načinu i postupku za ostvarivanje i neposrednu isplatu novčanih poticaja u poljoprivredi i ribarstvu ("Narodne novine", br.53/00, 98/00, 17/01.) uzgajivači međimurskog konja mogu ostvariti novčani poticaj za:

1. Kvalitetni rasplodni podmladak	1 850,00 kn (248 EUR)
2. Ženska grla	700,00 kn (94 EUR)
3. Ženska grla po porodu	1 500,00 kn (201 EUR)
4. Muška odabrana grla	1 850,00 kn (248 EUR)
5. Ispit radne sposobnosti pastuha	2 500,00 kn (336 EUR)

Znamo da novčani poticaj služi kao razlika u cijeni, koju bi taj uzgajivač mogao ostvariti uz neku drugu komercijalnu pasminu (hrvatski hladnokrvnjak, hrvatski posavac). Gledajući generalno novčani poticaj pokriva tu razliku, međutim kod međimurskog konja imamo jako mali broj grla (svega 30-ak) u odnosu na hrvatskog posavca (1100) i hrvatskog hladnokrvnjaka (1200). Po trenutačnoj cijeni novčani poticaj bi trebao podmiriti sumu koju uzgajivač ostvari prodajom, a to je danas oko 6 000 kn (805 EUR).

Zaključak

1. Populacija međimurskog konja svrstava se u skupinu kritično ugroženih pasmina. U Središnji matični Upisnik Hrvatskog stočarskog selekcijskog centra upisano je svega 30-ak grla.

2. Međimurski konj svojim eksterijerom bitno se razlikuje od konja koji je na području Međimurja obitavao prije nešto više od sto godina, te će se daljnjim uzgojem nastojati prije svega sačuvati svako grlo u uzgoju i pokušati približiti standardima pasmine s početka 20. stoljeća.

3. Jedna od osnovnih zadaća je uzgojiti srednje teškog konja, upotrebljivog u radu (vožnja zaprega, rekreativno jahanje), za potrebe turizma, hipoterapije, kao i za proizvodnju mlijeka i mesa.

4. Državna poticajna sredstva za međimurskog konja nedovoljna su za stimuliranje uzgoja, pa bi dodatna sredstva možda trebalo osigurati iz županijskog proračuna, dok ne zaživi zaštita managementom i alternativnim oblicima korištenja međimurskog konja i njegovih proizvoda.

LITERATURA

1. Baban, Mirjana, M. Ernoić, M. Kovač: Program uzgoja konja u Republici Hrvatskoj sa stručnim uputama za provedbu, HSSC, 1998.
2. Brinzej, M.: Konjogojstvo, Školska Knjiga, Zagreb, 1981.
3. Črep, J.: Konjogojstvo i konjički sport u Čakovcu i međimurskoj županiji, 1994.
4. Ernoić, M.: Mogućnosti iskorištavanja kobiljeg mlijeka, Magistrarski rad, 1998.
5. Ernoić, M., M. Kovač, Mirjana Baban: Seleksijski rad u konjogojstvu Hrvatske, Stočarstvo 53:1999 (5) 373-381
6. Hrvatski stočarsko seleksijski centar, Godišnje izvješće, travanj 1999.
7. Hrvatski stočarsko seleksijski centar, Godišnje izvješće, ožujak 2000.
8. Kursar, A., V. Horvat: Međimurski konj, Stočarstvo 48:1994 (9-10) 303-312
9. Ladika, J.: Konjogojška udruga "Međimurje", Prelog, 1936.
10. Marija Koračević, M. Ernoić: Hipoterapija i terapijsko jahanje u zdravstvenom turizmu; Znanstveni skup; Zdravstveni turizam u Hrvatskoj, 7-9 rujna 2001. godine, V. Lošinj, 2001.
11. Nissen, J. (1987): Welches Pferd ist das? Kosmos – naturführer, Stuttgart
12. Ogrizek, A., F. Hrasnica: Specijalno stočarstvo, I dio, Uzgoj konja, Poljoprivredni nakladni zavod, Zagreb, 1952.
13. Posavi, M.: Svrha i strategija očuvanja izvornih i ugroženih pasmina domaćih životinja u Hrvatskoj, Zbornik radova okruglog stola; Uzgoj i očuvanje izvornih pasmina magaraca u Europi, 8-16 str., 2000.
14. Steinhausz, M.: Uzgoj konja u Međimurju, Poljoprivredna knjižica, Zagreb 1934.
15. Stipičić, L.: Prijedlog rejonizacije uzgoja konja i selekcije u SR Hrvatskoj, Stočarstvo 1978 / 32:77-87, 1978.

MEDIMURJE HORSE IN 21ST CENTURY

Summary

The number of traditional family farms (not only in Međimurje, but in the whole of Croatia) are decreasing. As a result of this trend the number of horses is decreasing and the original horse breeds are disappearing the reduced number of horse breeds leads to reduced biological diversity

within species. The causing irrecoverable damage, because biological diversity is the basic condition for the survival and selection improvement of the species. It is reasonable to presume that food production in the future will be based on principles of biological production. Such biological production can find its foothold in Međimurje horse.

The most important thing is to preserve the present population of horses. The number of available animals classifies the Međimurje horse in the "critically endangered" group. It is necessary to work on the preservation of this breed. To arouse interest among potential breeders, the profit and management plan has been made together with alternative possibilities of use of the Međimurje horse.

The Međimurje horse can be used for coach pulling, recreational horse riding, hypotherapy, and for products such as milk and meat. It is important to point out its use in tourism, which within arranged programs could rise value and profit of the Međimurje horse breeding. Great importance has been given to horse breeding in the system of sustainable agriculture and traditional management on principles of ecological agriculture.

Key words: Međimurje horse, endangered, profit

Primljeno: 15. 12. 2001.